

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ГЛУШКОВЕЦЬКИЙ *Анатолій Леонідович*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується масштабною цифровою трансформацією практично всіх сфер людської діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємною складовою освітнього, наукового та професійного середовища. В умовах стрімкого зростання обсягів інформації, доступності цифрових ресурсів та поширення технологій штучного інтелекту особливого значення набуває проблема розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти. Саме здатність аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати обґрунтовані висновки стає важливою умовою професійної підготовки майбутнього фахівця.

Особливо актуальним це питання є для історичної освіти, оскільки історична наука традиційно базується на аналізі джерел, інтерпретації фактів та критичному осмисленні різноманітних історичних наративів. У сучасних умовах цифровізації історичні дослідження дедалі частіше здійснюються із застосуванням цифрових технологій, що зумовлює необхідність поєднання традиційних методів історичного аналізу з новими підходами до роботи з даними. Важливу роль у цьому процесі відіграє історична інформатика – міждисциплінарна галузь знань, яка поєднує методологію історичної науки з можливостями сучасних інформаційних технологій.

Історична інформатика виникла як відповідь на потребу використання комп'ютерних технологій у дослідженні історичних процесів та джерел. Сьогодні вона охоплює широкий спектр напрямів діяльності: створення та аналіз електронних баз даних, роботу з цифровими архівами, застосування геоінформаційних систем, статистичне опрацювання історичних даних, мережевий аналіз, цифрову реконструкцію історичних об'єктів і процесів, а також візуалізацію результатів досліджень. Усе це створює нові можливості для формування дослідницьких компетентностей студентів і розвитку їхнього критичного мислення.

Критичне мислення розглядається як здатність особистості свідомо аналізувати інформацію, оцінювати її якість, виявляти суперечності, перевіряти достовірність фактів та формулювати аргументовані судження. Воно передбачає відкритість до нових ідей, готовність переглядати власні переконання під впливом доказів, уміння відрізняти факти від інтерпретацій, а також здатність розпізнавати маніпуляції та когнітивні упередження. Для майбутнього історика ці навички мають особливе значення, адже історичне знання формується не лише через накопичення фактів, а й через їхнє осмислення та інтерпретацію.

У процесі вивчення історичної інформатики студенти отримують можливість працювати з великими масивами історичних даних, що суттєво розширює межі традиційного джерелознавчого аналізу. Робота з цифровими архівами та електронними колекціями документів потребує вміння оцінювати походження джерела, визначати його авторство, встановлювати ступінь репрезентативності та враховувати контекст створення. Таким чином, кожен етап роботи з інформацією стає водночас етапом розвитку критичного мислення.

Важливим аспектом є те, що цифрові історичні джерела мають низку особливостей порівняно з традиційними архівними матеріалами. Оцифрування документів, фотографій, карт або статистичних матеріалів забезпечує ширший доступ до них, проте водночас може призводити до втрати окремих елементів контексту. Наприклад, цифрова копія документа не завжди передає фізичні характеристики оригіналу, які можуть бути важливими для історичного аналізу. Крім того, структура електронних баз даних визначається принципами їх створення, що також впливає на результати пошуку та інтерпретації інформації. Усвідомлення цих особливостей сприяє формуванню критичного ставлення до цифрових ресурсів.

Одним із найбільш ефективних підходів до розвитку критичного мислення є проблемно-орієнтоване навчання. Його сутність полягає у створенні навчальних ситуацій, які потребують від студентів самостійного пошуку рішень, аналізу джерел та аргументації власної позиції. У межах курсу історичної інформатики це можуть бути завдання з реконструкції історичних подій на основі різномірних джерел, аналізу демографічних процесів за статистичними даними або вивчення соціальних мереж історичних діячів за допомогою цифрових інструментів.

Не менш важливим є застосування дослідницького підходу. Студенти можуть виконувати мініпроекти, що передбачають формування власних баз даних, проведення статистичного аналізу або створення цифрових карт історичних процесів. У ході такої діяльності вони проходять усі основні етапи наукового дослідження: визначення проблеми, формулювання гіпотез, збір та аналіз інформації, інтерпретацію результатів і представлення висновків. Це сприяє розвитку не лише критичного, але й творчого мислення.

Особливе місце у викладанні історичної інформатики посідає кейс-метод. Аналіз конкретних історичних ситуацій дозволяє студентам розглядати проблему з різних точок зору, зіставляти альтернативні інтерпретації та виробляти власне бачення подій. Робота з кейсами сприяє формуванню навичок аргументованої дискусії, критичної оцінки джерел та прийняття рішень на основі доказів.

Важливим інструментом розвитку критичного мислення є проєктне навчання. У процесі виконання індивідуальних або групових проєктів студенти використовують цифрові інструменти для збору, систематизації та візуалізації історичних даних. Створення інтерактивних карт, часових шкал, цифрових

виставок або тематичних вебресурсів дозволяє поєднати історичний аналіз із сучасними технологіями представлення інформації. Водночас студенти вчаться не лише працювати з даними, але й критично оцінювати результати власної діяльності.

Суттєве значення має розвиток інформаційної культури. В умовах інформаційного суспільства студент повинен уміти орієнтуватися в різноманітті джерел інформації, оцінювати їхню якість та наукову цінність. Особливо актуальним це завдання є в умовах поширення дезінформації, інформаційних маніпуляцій та пропаганди. Для майбутніх істориків важливо навчитися відрізняти науково обґрунтовані інтерпретації від псевдонаукових концепцій і політично мотивованих трактувань минулого.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває використання технологій штучного інтелекту. Генеративні системи здатні створювати тексти, узагальнювати інформацію та здійснювати аналіз великих масивів даних. Проте результати їхньої роботи не завжди є достовірними та можуть містити фактичні помилки. Саме тому одним із завдань історичної інформатики стає формування навичок критичної оцінки інформації, отриманої за допомогою штучного інтелекту. Студенти повинні усвідомлювати необхідність перевірки фактів, порівняння результатів із першоджерелами та аналізу логіки побудови відповідей.

Історична інформатика активно інтегрує методи статистики, математичного моделювання, геоінформаційного аналізу, мережевого аналізу та цифрової візуалізації. Таке міждисциплінарне поєднання сприяє формуванню системного мислення, що дозволяє бачити складні взаємозв'язки між соціальними, політичними, економічними та культурними процесами. Студенти навчаються працювати з різними типами даних і використовувати різноманітні підходи до їх аналізу.

Разом із тим розвиток критичного мислення у процесі вивчення історичної інформатики супроводжується певними труднощами. Однією з них є нерівномірний рівень цифрової підготовки студентів. Частина здобувачів освіти має достатній досвід використання сучасних технологій, тоді як інші потребують додаткової підготовки. Це вимагає від викладачів диференційованого підходу до організації навчального процесу.

Серед інших викликів слід назвати обмежений доступ до якісних цифрових ресурсів, недостатню методичну забезпеченість окремих курсів, а також потребу в підвищенні цифрової компетентності викладачів. Вирішення цих проблем потребує модернізації освітніх програм, розвитку цифрової інфраструктури закладів вищої освіти та створення відкритих електронних ресурсів для навчання і досліджень.

Окремої уваги заслуговує проблема академічної доброчесності. Доступність цифрових матеріалів значно спрощує пошук інформації, але водночас підвищує ризики плагіату та поверхневого використання джерел. Саме

тому формування критичного мислення має поєднуватися з вихованням відповідальності, академічної культури та дотриманням етичних норм наукової діяльності.

Отже, історична інформатика є важливим чинником модернізації історичної освіти та ефективним інструментом розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти. Її потенціал полягає у поєднанні традиційних методів історичного дослідження з можливостями цифрових технологій, що сприяє формуванню нового покоління фахівців, здатних критично оцінювати інформацію, здійснювати самостійний науковий пошук, використовувати сучасні цифрові інструменти та відповідально працювати в умовах інформаційного суспільства. Саме такі компетентності стають визначальними для успішної професійної діяльності історика у XXI столітті.

ГОРДІЄНКО Наталія Василівна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

В умовах сучасного інформаційного перевантаження, стрімким розвитком технологій, зростання невизначеності особливої актуальності набуває розвиток критичного мислення як здатності особистості аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність та приймати обґрунтовані рішення [4]. Роль критичного мислення не зводиться виключно до інтелектуальної сфери, так як воно має виразний психологічний вимір, тісно пов'язане із процесами саморегуляції, підтриманням емоційної рівноваги та збереженням психологічної безпеки.

У контексті підготовки майбутніх психологів це питання набуває подвійного значення: критичне мислення виступає як професійна компетентність і водночас як інструмент ефективної взаємодії з клієнтами [2].

Метою роботи є обґрунтування ролі критичного мислення як чинника ефективності психологічного тренінгу та визначення шляхів його розвитку у тренінговому процесі.

Тренінг полягає у перепрограмуванні наявної в людини моделі управління своєю поведінкою, діяльністю, а також у виробленні нових стратегій життя в суспільстві. Він є інтерактивною формою навчання та роботи над собою, яка сприяє максимальному засвоєнню знань і пошуку нових, наперед не передбачених шляхів функціонування особистості. Під час участі у тренінгу, за допомогою взаємодії з іншими, учасник вчиться адекватно сприймати себе, адаптуватися до умов соціуму та розвивати власний потенціал і здібності.

Психологічний тренінг, як форма активного соціально-психологічного навчання, створює унікальні умови для розвитку критичного мислення завдяки

training system in a practical dimension	мислення у систему професійної підготовки у практичному вимірі	
Bohdan Vovk Critical thinking as a necessary component of the professional competence of a modern vocational education teacher	Вовк Богдан Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога професійного навчання	39
Mariana Votkanych Development of critical thinking of philology students through the interpretation of a literary text in classes on Ukrainian literature of the modernist era	Вотканич Мар'яна Розвиток критичного мислення студентів-філологів через інтерпретацію художнього тексту на заняттях з української літератури доби модернізму	44
Yurii Hapon Developing critical thinking of future horticultural specialists in the process of monitoring urban green spaces	Гапон Юрій Розвиток критичного мислення майбутніх спеціалістів садово-паркового господарства у процесі моніторингу міських зелених насаджень	47
Anna Harmash, Vitalii Nazarenko The role and importance of critical thinking in the training and professional activities of specialists in the specialty "forestry"	Гармаш Анна, Назаренко Віталій Роль та значення критичного мислення в підготовці та професійній діяльності фахівців спеціальності «лісове господарство»	51
Natalia Hediikova Formation of critical thinking of higher education students in the process of studying socio-political disciplines	Гедікова Наталія Формування критичного мислення здобувачів вищої освіти у процесі вивчення суспільно-політичних дисциплін	55
Anatolii Hlushkovetskyi Developing critical thinking among higher education students when studying historical informatics	Глушковецький Анатолій Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти при вивченні історичної інформатики	58
Nataliia Hordiienko Critical thinking as a factor in the effectiveness of psychological	Гордієнко Наталія Критичне мислення як чинник	61